

Ústredná pedagog.
pri štátnom pedag.
v Bratisl.

2 9.530

OVENSKÁ MLUVNICA

PRE

POSPOLITÉ ŠKOLY

A PRE ZAČIATOČNÝCH SAMOUKOV.

NAPÍŠAL

A. P. ZÁTURECKÝ.

V RUZOMBERKU.

TLACOU A NÁKLADOM KNIHTLACIARNE KARLA SALVA

1900.

1. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze
2. Ústav pro studium současnosti (ÚSS) Akademie věd ČR
3. Ústav pro studium současnosti (ÚSS) Akademie věd ČR

4. Ústav pro studium současnosti (ÚSS) Akademie věd ČR

5. Ústav pro studium současnosti (ÚSS) Akademie věd ČR

6. Ústav pro studium současnosti (ÚSS) Akademie věd ČR

7. Ústav pro studium současnosti (ÚSS) Akademie věd ČR

8. Ústav pro studium současnosti (ÚSS) Akademie věd ČR

9. Ústav pro studium současnosti (ÚSS) Akademie věd ČR

10. Ústav pro studium současnosti (ÚSS) Akademie věd ČR

11. Ústav pro studium současnosti (ÚSS) Akademie věd ČR

12. Ústav pro studium současnosti (ÚSS) Akademie věd ČR

13. Ústav pro studium současnosti (ÚSS) Akademie věd ČR

REVÍZIA
1976

700/4944

(I. a II. trieda.)

I. Začiatocné o hláskach, slabikách slovách a vetách.

1. Už poznáte *hlásky*. To sú najmenšie čiastky, z ktorých sa skladá *reč*. V písanej alebo tlačenej reči hlásky menujú sa *písmenami* alebo *literami*.

2. Jedny hlásky dajú sa hlasno vyrieť. Tie sú: *a, e, i, y, o, u*. To sú *samohlásky*.

Iné sa nedajú bez samohlásky dobre vysloviť. Tie sú: *b, c, č, d, ě, dz, dž, f, g, h, ch, j, k, l, l', m, n, ň, p, r, s, š, t, ť, v, z, ž*. To sú *spoluhlásky*, ktoré sa takto menujú: *bé, cé, čé* (ako ďalej)?

Len *l, a, r* vyslovujú sa niekedy i bez samohlásky, na pr. *vlk, hrb* (a iné príklady zo *Slabikára*). Vtedy sú *l a r* *pol-samohláskami*, a tu sa môžu aj *džiť*, ako: *vĺček, hrba*.

3. Krátke samohlásky sú: *a, e, i, y, o, u*; dlhé (so znakom dĺžeňom): *á, é, í, ý, ó, ú*. (Vidz 2. cvičenie v *Pravopise**)

Ako sa vyslovuje *ä* v týchto slovách: *žriebä, mäso, päta, deväť*?

4. Keď sa dve samohlásky jedným razom chytro vyslovia, volajú sa *dvojhláskou*. Také dvojhásky sú: *ia, ie, iu, ou, no*, ktoré sa ale nepíše tak, než zkrátene *ó*. Keď poviem: *riad, sieť, vól*, ktoré sú tam dvojhásky?

*) Pre nižšie triedy pripomína sa príležitostne z *pravopisu* ľahšie, na čo všetky triedy razom pozorovať môžu.

5. Celá abeceda slovenská je: a, á, ä, b, c, č, d, ď, dz, dž, e, é, f, g, h, ch, i, í, j, k, l, ľ, ĺ, m, n, ň, o, ó, p, r, ř, s, š, t, t', u, ú, v, y, ý, z, ž**)

6. Keď poviem na pr. *kôň, tráva, jablko*, tedy mám tam tri hromádky hlások. Takéto hromádky hlások, ktoré dajú vec alebo niečo iného znamenajú, sú *slová*. Medzi slovami v písme a v knihe sú prázdničky. Nepíše sa tedy: *žiakčítazknihy*, ale sa oddelí každé slovo takto: *žiak číta z knihy*.

7. Slovo *dom* dá sa vysloviť len naraz; slovo *škola* môžem vysloviť na dva razy: *ško-la*; slovo *zahrada* na tri razy: *za-hra-da*. Tak sa delia slová na slabiky. Koľko slabik má slovo *najnepochopiteľnejší*?

8. Okolo seba vidíte všeliaké veci a ľudí. Menujte veci v dome, vo dvore, v škole, v chráme, v zahrade atď. Menujte ľudí podľa toho, čím sú oni, na pr. čizmár, syn, žiak atď.

O veciach a ľuďoch môžeme povedať:

a) *Čo kto* (čo) *činiť*, na pr.: Učiteľ učí. Keď dačo poviem o dačom (o dačom), to je *veľa*. O kom (o čom) som hovoril, to slovo sa volá *podmet*; to, čo som o ňom povedal, je *výrok*. Vyhľadajte podmet a potom výrok z týchto viet: Žiak píše. Voda tečie. Slnce svieti.

b) Vetou vyslovujeme ďalej *aký je kto, aké je čo*, na pr.: Vól je veľký. Veža je vysoká. Slnce je jasné. Slovo *je* (bol, bude atď) menuje sa *sponou*, preto že spina, spojuje podmet s výrokom. Vyhľadajte v tamtych vetách podmety a výroky.

c) Vetou vyslovujeme aj *kto je čo, čo je čo* (kto je čím, čo je čím), na pr.: Čizmár je remeselník. Brat je vojakom. Vrabec je vták. Chlieb je pokrm. Pivo je nápoj. Ktoré sú tu podmety, ktoré výroky?

9. Utvorte vety odpovedajúc:

a) Čo činiť krajčír (šije), kováč, tkáč, murár, pekár, roľník.

***) Potrebné je znať aj obecnú abecedu, lebo sa podľa nej v knižkách všeličo hľadá a slúži aj miesto čísel. Tá je: a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, x, y, z.

b) Aký je ľad, med, ocot, vlas; aká je skala, rana, hruska, hora; aké je mlieko, zlato, striebro, seno.

c) Čo je vrana, pstruh, žito, krajciar, medveď.

Tie vety, ktoré ste povedali, sú *holé vety* lebo nemajú iných slov okrem podmetu a výroku. Reč záleží ale najviac z takých viet, ktoré okrem podmetu a výroku majú ešte aj iné slová. To sú *vety rozšírené*.

Rozšírte tieto vety: Krajčír šije: čo on šije, čím šije, z čoho šije, komu šije? Kováč kuje: čo, čím, z čoho, kde kuje? Murár múra: čo, z čoho, pre koho? Pekár pečie: čo, z čoho, v čom? Rovník seje: čo, do čoho, kedy? Drozd spieva: kedy, ako, kde, komu? Kupec predáva: čo, komu, za čo, kde?

10. Keď poviem *krajčír šije*,tedy som povedal o jednom krajčirovi; keď poviem *krajčír šijú*,tedy som povedal o viac krajčiroch. To prvé je *jednotný počet*, to druhé *množný počet*. V akom počte je podmet v takom bude aj výrok. Iné príklady: vlas je tenký — vlasy sú tenké; vrana je vták — vrany sú vtáky.

Povedzte každý po jednom slove v jednotnom a potom to isté v množnom počte.

(III. a IV. trieda.)

II. Dodatočné o vetách.

11. *Stiahnutá veta*. Namiesto troch viet: *Vrana je vták, straka je vták, kavka je vták*, povieme to takto: *Vrana, straka a kavka sú vtáky*. Keď je viac rovnakých podmetov v jednotnom počte, bude výrok v množnom počte, a to je potom *veta stiahnutá* (zkrátená), preto, že sa tu z viacej viet urobila jedna.

Ale stiahnutá veta môže mať pri jednom predmete aj viacej výrokov, ako: Oheň hreje, páli, svieti, roztápa.

12. *Hlavná veta* je tá, ktorá už i sama osebe smysel má, na pr.: Otec napomína syna. Kain zabil svojho brata Ábela.

Také hlavné a pritom samotne stojacie vety sú *jednoduché vety*.

Často i viac hlavných viet patri spolu, na pr.: Pavel bol predvečerom ráno ešte zdravý, a dnes ho (Pavla) už pochovali (ľudia). Také dve hlavné vety menujeme *súvetím*.

Ale popri hlavnej vete môže byť i *pobočná*. Pobočná veta je tá, ktorá sama osebe nemá smyslu, ale hlavnú vetu dopĺňa, na pr.: Otec napomína syna, *aby sa pilne učil* (syn). Tá prvá veta je hlavná, tá druhá pobočná. Iné príklady: Ponevác Kain bol zlostný, zabil brata Ábela (Kain). Pilát bol sudca, ktorý odsúdil Krista Pána. Ktoré sú tam hlavné, ktoré pobočné vety?

Hlavná a pobočná veta spolu volá sa tiež *súvetím*.

Často býva pobočná veta vložená medzi slová hlavnej vety, ako: Žiak, ktorý školu často mešká, nenaučí sa mnoho. *Žiak sa nenaučí mnoho*, je hlavná, *ktorý školu často mešká*, je pobočná vložená veta.

Niektoré súvetie má popri viacerých hlavných vetách mnoho pobočných.

III. Triedy slov.

13. •Hľa! naši dva neposlušní chlapci boli dnes dlho na studenom vetre a teraz kašľú.• V tejto vete máme slová z každej triedy slov. Tých tried je deväť:

1. Hlavné meno: chlapec, vietor.
2. Prídavné meno: neposlušný, studený.
3. Zámeno: naši.
4. Číslovka: dva.
5. Sloveso: boli, kašľú.
6. Príslovka: dnes, teraz.
7. Predložka: na.
8. Spojka: a.
9. Citoslovo: hľa!

I. Hlavné (podstatné) meno

14. *Rozdiel medzi hlavnými menami.* Hlavné meno značí osobu a vec. Osoba je človek, ako: syn, Jozef, dieťa, pán, krajač, sluha, dievka, Marka, kuchárka, vojak, kňaz, robotník, zlostin. Aj duchovné bytnosti sú osoby, ako: Boh, anjel. Veci sú:

a) ktoré majú svoju vlastnú skutočnosť, ako: stôl, pero, kniha, vól, ovos, list, nôž;

b) ktoré označujú stav, vlastnosť a činnosť osôb a vecí skutočných a len spolu s týmito myseľ sa dajú, ako: radosť, zlosť, pilnosť, nemoc, strach, trápenie, učenie, roľníctvo.

Menujte iné príklady na a) b).

Iný rozdiel medzi hlavnými menami je ten, že sú jedny *vlastné*, iné ale *obecné mená*.

Vlastným menom označujeme len jednu istú osobu alebo vec z pomedzi mnohých práve takých. Vlastné mená sú na pr. mená ľudí, ako: Peter, Zuzanna, Klimo; mená miest a dedín, ako: Bystrica, Beňušovce; mená krajín, ako: Uhry, Morava; mená stolíc, ako: Liptov, Orava; mená riek, ako: Váh, Dunaj; mená vrchov, ako: Kriváň, Ďumbier a iné vlastné mená.

Vlastné mená píš sa veľkou začiatočnou písmenou.

Obecným menom označujeme všetky práve také osoby a veci, ako: človek, sluha, učiteľ, krava, holub, slivka, kôra, prút, skala, múka.

Ku obecnému menu *chlapec* je vlastné *Peter*; ku obecnému *dievča* je vlastné *Zuzanna*; ku obecnému *mesto* je vlastné *Bystrica* atď.

Menujte iné príklady na vlastné a obecné mená.

II. Prídavné meno.

15. Prídavným menom označujeme, *aký je kto, aké je čo*. To sú *jakostné* prídavné mená, na pr. dobrý, zlý, mäkký, tvrdý, zelený. Potom označujeme prídavným menom *čí je kto, čie je čo*. To sú *privlastňovacie* prídavné mená, ako: otcov, matkin.

Pridavné mená pridávajú sa ku hlavným, na pr.: dobrý otec, zlý človek, mäkký chlieb, tvrdý kov, zelený list; otcov dom, mátkin hrebeň.

Mnohé prídavné jakostné mená majú tri stupne, na pr.: 1. pilný, 2. pilnejší, 3. najpilnejší, 1. mladý, 2. mladší, 3. najmladší.

III. Zámemo (námeštka).

16. Zámená sú tie slová, ktoré na miesto hlavných používame, ale tak, že už rozumieme, na miesto ktorých. Komu je meno Paľko, ten nepovie o sebe, že *Paľko pôjde*, ale povie: *ja pôjdem. Ja* a tak aj *ty, on* atď. sú tedy zámená. Zámená sú:

1. *Osobné*: ja, ty, on; my, vy, oni.
2. *Prívlasťňovacie*: môj, tvoj, svoj; náš, váš.
3. *Ukazovacie*: ten, tento, tamten, tenže, onen, sám.
4. *Opytovacie*: kto? čo? či? aký? ktorý? koľký? koľkoraký? koľkonásobný?

5. *Potažné*, ktoré všetky znejú tak ako opytovacie, ale majú iný význam, na pr.: *kto (ktorý)* nemiluje Boha? (Tu je *kto, ktorý* opytovacím zámenom). Odpoveď: Ten, *kto (ktorý)* nemiluje bližného. (Tu je *kto, ktorý* potažným zámenom).

6. *Neurčité*. Na otázky *kto? čo? ktorý?*: niekto, dakto, niečo, dačo, niektorý, daktorý, každý, žiaden, nikto, nik, nič, ktosi, čosi, iný, sám a iné. Na otázky *aký? koľký?*: taký, nejaký, dáky, nijaký, všelijaký, samý, inakší, toľký, a iné.

IV. Číslovka

17. Číslovkami počítujeme. Číslovky sú:

1. *Základné*, na otázku *koľko?*: jedno, dve, tri — desať — sto — tisíc a tak ďalej do nekonečna.
2. *Hromadné*, tiež na otázku *koľko?*: dvoje, troje, štvoro, päťoro atď.
3. *Radové*, na otázku *ktorý v rade?*: prvý, druhý, tretí — desiaty — stý — tisíci a tak ďalej.
4. *Druhové*, na otázku *koľkoraký?*: jednaký, dvojaký, trojaký, — desatoraký — storaký atď.

5. *Násobné*, na otázku *koľkonásobný?*: (jednoduchý), dvojnásobný — desatnásobný atď.

6. *Opakovacie*, na otázku *koľkokrát?*: jedenkrát (raz), dvakrát — desatkrát atď.

7. *Neurčité*, na otázku *koľko?*: málo, mnoho (veľa), mnohý, všetek, každý a iné, ktoré sa považujú aj v smysle zámena.

V. Sloveso (časoslovo).

18. To slovo, ktorým vo výroku označujeme, čo kto činí (čo čo činí), je *sloveso*, na pr. učiteľ *učí*, voda *tečie*. *Učí*, *tečie* sú slovesá. Alebo označuje sloveso aj stav a položenie, čo sa s čím činí, na pr.: skala *leží*, drevo *hviže*.

Sloveso poznať aj po tom, že sa dá cez tri časy (*prítomný*, *minulý* a *budúci*)¹ premieňať, na pr. *učím*, *učil som*, *budem učiť*, prečo sa aj časoslovom menuje.

Povedzte iné slovesá v troch časoch.

VI. Príslovka.

19. Príslovkou označujeme *ako*, *kedy*, *kde* sa niečo činí. Sú tedy:

1. *Príslovky spôsobu na otázku ako?* na pr.: dobre, zle, rýchle, smutne, vďačne, darmo, draho, mokro, ľahko, slabo, tvrdo atď. Taktiež: vôbec, spolu, pomaly, veľmi, potichu, potme, atď. Neurčité: tak, inak, dajako, nijako, akokoľvek atď.

2. *Príslovky času na ot. kedy?* na pr.: teraz, dávno, dnes, včera, zajtra, onekdy, vlní, včas, často, zriedka, hneď, pozde, potom, vtedy, vždy, naveky, nikdy atď. Taktiež na otázku odkedy? dokedy? na pr. odvtedy, oddávna, posiaľ, dosiaľ a iné.

3. *Príslovky miesta, na ot. kde?* na pr.: tu, tam, všade, nikde, dakde, inde, blízko, ďaleko, dnu, von, hore, dolu, doma. *Kam?*: sem, ta, nikam, vopred, nazad, nazpät, dnu, von, domov,

10
mam, preč atď. Tak tiež na otázky *odkiaľ?* *kadiaľ?* na pr.
zlade, zblízka, tadiaľ a iné.

20. Niektoré príslovky sa aj stupňujú, ako: vďačne, vďačnejšie,
na vďačnejšie; draho, drahšie, najdrahšie; veľmi, väčšmi, najväčšmi;
často, častejšie, najčastejšie; dlho, dlhšie, najdlhšie; ďaleko, ďalej, najďalej.

VII. Predložka.

21. Predložky predkladajú sa hlavným, prídavným menám,
zamenám i číslovkám, a s týmito spolu pomáhajú tiež odpo-
vedať na rozličné otázky.

Ako? na pr.: *bez* klobúka, *dľa* rozkazu, *so* soľou, *okrem*
žartu.

Kedy? na pr.: *pred* káznou, *po* kázni, *od* Vianoc, *do*
Veľkej noci, *okolo* Hromníc, *medzi* vynaucovaním, *na* Tri
krále, *nad* ránom, *vo* štvrtok.

Kde? na pr.: *u* tetky, *za* humnom, *okolo* plotu, *podľa*
zahrady, *medzi* brehami, *na* stole, *nad* posteľou, *pod* posteľou,
pred domom, *pri* strome, *v* jame. *Odkiaľ?*: *z* Oravy, *od* Bo-
roškov. *Kam?*: *do* hory, *ku* mlynu, *oproti* otcovi, *na* vežu,
za pec, *medzi* dosky, *nad* hlavu, *pod* nohy, *pred* dom.

Prečo?: *pre* lenivosť. *Načo?*: *na* jedenie, *pre* pánov.
kroz pohrabu.

Sú ešte aj iné niektoré predložky. Každá predložka spojuje sa vždy
s istým pádom skloňovania, (o ktorých sa tam ďalej poučíte). Niektoré
spojujú sa i s dvoma, ba i s tromi pády, ale v rozličnom smysle, na
príklad: *Kedy?* *za* rána, *kde?* *za* pecou, *kam?* *za* pec.

VIII. Spojka.

22. Spojky sú tie, ktorými sa spájajú slová a vety, tak že
týmto zvláštneho významu dodávajú, na príklad: Adam *a* Eva.
Príď dnes *alebo* zajtrá. Povedal, že nepríde. *Aj* učiteľ je otec,

nie duchovný. Slúbil si, a predsa si nezapláta! Bláznivci sa *tedy* zaplať!

Mnohé spojky idú párom v nápovedi a v odpovedi takto: nielen — ale aj; ako — tak; pretože — teda; jestliže — teda; ačpráve — avšak; nakoľko — natoľko a iné. (Príklady na to.)

IX. Citoslovo.

23. Citoslová sú také slová, ktorými vetám dodávame dôrazu a sôsilnenia. Citoslovami vyražame aj príjemný alebo nepríjemný *pocit*. Za citoslovom, alebo za tou vetou, v ktorej je citoslovo, píše sa výkričník (!).

Kedy používame tieto citoslová?: ó! hľa! no! ej! ach! jaj! fuj! pst! hoj! bác! hop!

Niekdy sa aj slová z iných tried používajú za citoslová, ako: beda! tresk! plesk!

Premeniteľné (ohebné) slová.

24. Sú slová, ktoré sa na svojom konci premieňajú alebo ohybujú, rozličné *prípomy* prijímajúc.

Také premeniteľné slová sú:

Hlavné mená, na pr.: ryba, ryby, rybe, rybu, rýbou, atď.

Prídavné mená, na pr.: tvrdý, tvrdého, tvrdému atď.

Zámená, na pr.: môj, môjho, môjmu atď.

Číslovky, na pr.: šiesty, šiesteho, šiestemu atď.

Slovesá, na pr.: volám, voláš, volá atď., volal som, volal si, volal atď.

Slová ostatných tried sú nepremeniteľné, vyjmúc niektoré príslovky, ktoré sa stupňujú (vidz 20.)

25. Premieňanie slov prvých štyroch tried (ktoré sú to?) ide tromi rodami, siedmimi pády a dvoma počtami.

Tri rody: mužský, ženský a stredný.

26. Hlavné meno, ktorému sa môže predložiť zámeno *ten*, je rodu mužského, ako: muž, roľník, žiak, dom, strom, kostol, kôl, strach; ktorému sa môže predložiť *tá*, je rodu ženského, ako: žena, dcéra, slúžka, pec, pšenica, hviezda, skala, chyba; ktorému sa môže predložiť *to*, je rodu stredného, ako: dieťa, mlieko, slnce, drevo, seno, oje, písanie.

Povedzte príklady na hlavné mená rodu mužského, potom ženského a tak stredného.

27. Prídavné mená premieňajú sa tromi rodami, na pr.: hrubý, hrubá, hrubé. Taktiež temer všetky zámená a číslovky, ako: môj, moja, moje; ktorý, ktorá, ktoré; druhý, druhá, druhé. Akého rodu je hlavné meno, v takom rode pridá sa mu aj prídavné, aj zámeno, alebo aj číslovka, na pr.: tvrdý klin, tvrdá skala, tvrdé drevo; otcov dom, otcova lúka, otcovo humno; náš dvor, naša studňa, naše záhumnie; prvý žiak, prvá žiačka, prvé číslo.

Sedem pádov.

28. Vysvetlíme si tie pády na hlavných menách *chlap* a *ryba*. Kto to pochopí, ten bude tomu rozumieť aj pri iných triedach slov.

Prvý pád menuje slovo tak, ako je ono v podmete, na otázku *kto? čo?*, na pr.: *chlap* pracuje; *ryba* pláva.

Druhý pád značí, *koho, čoho* (čie) je čo, na pr.: dom *chlapa*, oči *ryby*.

Tretí pád je na otázku *komu? čomu?*, na pr.: *chlapovi* zaplat; *rybe* predložili udicu.

Štvrtý pád je na otázku *koho? čo?*, na pr.: *chlapa* zavalaj; *rybu* chytili.

Piaty pád užíva sa len pri niektorých slovách s osobitnou príponou, keď na dakoho voláme, ako: *chlope*, stoj!

(Taktiež Bože Otče, Synu, Duchu, pane, bratu, chlapče atď. je v piatom páde).

Šiesty pád užíva sa len s predložkami: *pri, na, po, vo, (v), o*, na pr.: *pri chlapovi* stojí chlapec; *v rybe* sú osti.

Siedmy pád odpovedá na otázku *kým? čím*, na pr.: chlapec sa stane *chlapom*; *rybou* sa nasýtil.

29. V ktorom páde je hlavné meno, v tom páde dá sa i k nemu patriace prídavné meno, zámeno a číslovka, na pr. 1. pád: ten prvý milý jarný deň, 2. pád: toho prvého milého jarného dňa atď.

Dva počty: jednotný a množný.

30. Keď poviem *strom, skala, delo*, rozumiem z týchto vecí po jednej. To je *jednotný počet*. Keď poviem *stromy, skaly, delá*,tedy rozumiem po viac z týchže vecí. To je *množný počet*.

Tak ako sme *chlap* a *ryba* siedmimi pády menili, to všetko bolo v jednotnom počte.

Množný počet má práve tak svojich 7 pádov, toho istého významu, ako i jednotný počet, lenže s inými príponami.

Pokúste sa podľa otázok v 28. udaných *chlap* a *ryba* premieňať v 7 pádoch množného počtu.

31. Premieňanie slov v ich príponách u hlavných a prídavných mien, u zámien a čísloviek volá sa *skloňovaním*.

32. Skloňovanie hlavných mien.

Tu sa vopred musíme obznámiť s tým, že sú *mäkké* spoluhlásky tieto: *č, ď, dž, ľ, ň, š, ť, ž*, tedy všetky s mäkčeňom, a okrem tých ešte aj *c, dz, j*. Ostatné spoluhlásky sú tvrdé a stredné.

M u z s k ý r o d			Ž e n s k ý r o d			S t r e d n ý r o d			
Osobné	Neosebne		Na samohl. a	mákké	Na spoluháskú		Na o	Na e	Na a, á
	tvr. a stred.	mákké			množn. e	množn. i			
Vzorac 1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.

Jednotný počet.

1. chlap	dom	meč	ryba	ulica	dlaň	kost	pero	pole	kurča
2. chlapa	domu	meča	ryby	ulice	dlane	kostí	pera	polá	kurčáta
3. chlapovi	domu	meču	rybe	ulici	dlaní	kostí	peru	polu	kurčáťu
4. chlapa	dom	meč	rybu	ulicu	dlaň	kost	pero	pole	kurča
5. chlape	dome	meču	rybo	ulico	dlaní	kosti	pero	pole	kurča
6. chlapyvi	dome	meči	rybe	ulici	dlaní	kosti	pere	polí	kurčatí
7. chlapovi	domom	mečom	rybou	ulicou	dlaňou	kostou	perom	polom	kurčatóm

Množný počet.

1. chlapy	domy	meče	ryby	ulice	dlane	kosti	perá	polia	kurčatá
2. chlapov	domov	mečov	ryb	ulíc	dlaní	kostí	pier	polí	kurciat
3. chlapom	domom	mečom	rybám	uliciam	dlaniam	kostiam	perám	poliam	kurčatám
4. chlapov	domy	meče	ryby	ulice	dlane	kosti	perá	polia	kurčatá
5. chlapy	domy	meče	ryby	ulice	dlane	kosti	perá	polia	kurčatá
6. chlapoch	domoch	mečoch	rybách	uliciach	dlaniach	kostiach	perách	poliach	kurčatách
7. chlapmi	domami	mečmi	rybami	ulicami	dlaniami	kostiami	perami	poliami	kurčatami

V ktorých pádoch píše sa v prípone *i*, v ktorých *y* (psion)?

Kde sa píše v prípone *ov*, kde *ou*?

1. Pozn. Kde je predostatná slabika dlhá, tam je prípona krátka, *lúkam* — *lúkach*, *vrbam* — *vrbach*. Tak to býva aj v príponách slov.

2. Pozn. Samohláska *e* sa často vynecháva v skloňovaní, ako: *otec* — *otca*, *cirkev* — *cirkve*.

3. Pozn. Pád 7. množ. počtu môže sa v niektorých zkrátiť, ako: *vary* miesto *perami*, *kurčatá* miesto *kurčatmi*.

Odchylky v jednotnom počte.

2. pád, vzorec 1. *u*, ako: *sluha* — *sluhu*; vzor. 2. *a*, ako: *sud* — *suda*.

4. pád, vzor. 1. *u*, ako: *sluha* — *sluhu*.

5. pád, vzor. 1. 2. *u*, ako: *synu*, *rohu*.

6. pád, vzor. 2. na *g*, *h*, *ch*, *k* majú *u*, ako: *rohu*, *machu*, *maku*; vzor. 8. na *go*, *ho*, *cho*, *ko* majú *u*, ako: *blahu*, *rúchu*, *jablku*; vzor. 9. na *ie* majú *i*, ako: *učení*.

7. pád, vzor. 9. na *ie* majú *im*, ako: *učením*.

Odchylky v množnom počte.

1. pád, vzor. 1. *ia*, ako: *krestania*; aj *ovia*, ako: *rodičovia*, *služovia*; vzor. 1. *ch* mení sa na *s*, *k* na *c*, ako: *mních* — *mnísi*, *žiak* — *žiáci*.

2. pád, vzor. 1, 2, 3, 5, 8. *i*, ako: *hostí*, *peňazi*, *kontí*, *ruží*, *panství*; vzor. 4, 5, 9. vkladá sa *ie*, *e*, *o*, ako: *hrušiek*, *višieň*, *slúžek*, *sviečok*, *všec*, *vajec*.

1. Pozn. Mená živočíchov muž. rodu skloňujú sa v jednotnom počte vzorcem 1. na pr.: *vôl*, *vola*, *volovi*, *kôň*, *koňa*, *koňovi* atď. Ale v množnom počte končiace sa na tvrdú a strednú spoluhlásku skloňujú podľa vzorca 2, ako: *voly*, *pávy* atď.; na mäkkú spoluhlásku podľa vzorca 3. ako: *kone*, *mravce* atď.

2. Podľa 10. vzorca skloňujú sa aj tie na *ä*, ktoré sa dajú zmeniť na *eno*, lenže sa všade podrží *n* miesto *t*, ako: *sěmä* — *semeno*, *seměna* — *seměna*; taktiež *bremě*, *plěmě*, *temě*, *vemě*.

Skloňujte podľa vzorcov 1. *pisár*, 2. *strom*, 3. *plameň*, 4. *kniha*, 5. *sviňa*, 6. *hať*, 7. *myš*, 9. *železo*, 8. *lože*, 10. *žriebä*.

Podľa ktorých vzorcov budete skloňovať: *diel*, *dielo*, *delo*; *telo*, *tela*; *rylo*; *mor*, *more*; *kozel*, *kozľa*; *vrana*, *vraňa*?

33. Skloňovanie prídavných mien (vo troch rodoch).

Jakostné: aký, aká, aké? na -ý, -á, -é. Prívlastňovacie: či, čiá, čié? na -ov, -ova, -ovo; na -in, -ina, -ino.

Jednotný počet.

1. dobrý, dobrá, dobré	otec, otcova, otcovo	matkin, matkina, matkino
2. dobrého, dobrej, dobrého	otecovho, otcovej, otcovho	matkinho, matkinej, matkinho
3. dobrému, dobrej, dobrému	otecovmu, otcovej, otcovmu	matkinomu, matkinej, matkinomu
4. dobrého, dobrý, dobré	otecovho, otcovu, otcovo	matkinho, matkinu, matkino
5. dobrý, dobrá, dobré	otecov, otcova, otcovo	matkin, matkina, matkino
6. dobróm, dobrej, dobróm	otecovom, otcovej, otcovom	matkinom, matkinej, matkinom
7. dobrým, dobrou, dobrým	otecovym, otcovou, otcovym	matkinym, matkinou, matkinym.

Množný počet.

1. dobrý, dobrá, dobré	otcoví, otcove, otcove	matkiní, matkine, matkine
2. dobrých	otcovych	matkingich
3. dobrým	otcovym	matkingym
4. dobrých, dobré, dobré	otcovych, otcove, otcove	matkingich, matkine, matkine
5. dobrý, dobré, dobré	otcoví, otcove, otcove	matkiní, matkine, matkine
6. dobrých	otcovych	matkingich
7. dobrými	otcovymi	matkingymi.

Kde sa v tom skloňovaní prídavných mien píše v príponách a, kde sa

1. Pozn. Štvrtý pád jedn. poč. *dobrého, otcovho, matkinho* a 1. 5. pád množ. poč. *dobrí, otcovi, matkini*, ako aj 4. pád *dobrých, otcových, matkiných*, vzťahuje sa len na mužské osoby (to v jedn. počte i na živočíchy); ináče ale budeme skloňovať v 4. p. j.: *dobrý stôl* (spravil stolár); v 1. 4. a 5. p. mn.: *dobré stoly, dobré kone*.

2. Pozn. Podľa *dobrý* skloňujú sa aj prídavné s mäkkou spoluhláskou v poslednej slabike, lenže všade miesto *y* majú *i*, miesto *á* *ia*, miesto *é* *ie* a miesto *ú* majú *iu* na pr. cudzí, cudzia, cudzie, cudzieho, cudziu atď. Povedzte a napíšte to celé.

Práve tak na *-í, -ia, -ie*, končia sa aj všetky privlastňovacie, pochodiacie od živočíchov, nech by bola akákoľvek spoluhláska v poslednej slabike, na pr. husí, husia, husie, taktiež: kurí, holubí, kozí, baraní, psí, ovčí, rybí, žabí, včeli, osí, račí, mravenčí atď. Sem patria aj človečí, detací, dievčací, mládenčí, chlapací, Boží.

Skloňujte prídavné spolu s hlavným menom: *dobrý otec, dobrá matka, dobré dieťa; otcov dom, otcova lúka, otcovo humno; matkin brat, matkina radosť, matkino plátno; cudzí pán, cudzia krava, cudzie teľa; kozí pysk, kozia brada, kozie mlieko*.

34. Stupňovanie prídavných mien.

Mnohé jakostné prídavné mená majú tri stupne.

Prvým stupňom označujeme, aká je osoba a vec sama pre seba, na pr.: *milý* človek, *pilný* žiak, *ostrý* nôž.

Druhým stupňom označujeme, aká je osoba a vec v porovnaní s druhou takou, na pr: *milší* človek, *pilnejší* žiak, *ostrejší* nôž.

Tretím stupňom označujeme najvyššiu mieru, aká je osoba a vec v porovnaní so všetkými inými na pr.: *najmilší* človek, *najpilnejší* žiak, *najostrejší* nôž.

Druhý stupeň tvorí sa príponou *ší* alebo *ejší*; tretí stupeň tvorí sa z druhého s predponou *-naj*. Druhý a tretí stupeň

skloňuje sa podľa poznámky druhej v čís. 33. ako *cudzí, -ia, -ie*, majúte tiež tri rody, ako: *ostrejší, -ia, -ie* atď.

35. Skloňovanie zámien.

Osobné zámená skloňujú sa takto:

Jednotný počet.

Množný počet.

1. osoba	2. os.	3. os. muž.	žen.	stred.	1. os.	2. os.	3. os.
1. ja	ty	on	ona	ono	my	vy	oni, ony
2. mňa, ma	teba, ta	jeho, ho	jej	jeho, ho	nás	vás	ich
3. mne, mi	tebe, ti	jemu, mu	jej	jemu, mu	nám	vám	im
4. mňa, ma	teba, ta	jeho, ho	ju	ho	nás	vás	ich
5. (nieto)	—	—	—	—	—	—	—
6. mne	tebe,	ňom	nej	ňom	nás	vás	nich
7. mnou	tebou	ním	ňou	ním	nami	vami	nimi

Kde sa v tom sklonení píše *i*, kde *y*?

1. Pozn. Daktoré pády sa v dvojacom spôsobe užívajú, na pr. 2. pád: *Bojíš sa ma? Mňa sa* neboj! 3. p.: *Že si to mne dal? Ty si mi* nič neda! Keď s väčším dôrazom chceme povedať,tedy povieme *mňx, teba, jeho* atď. S predložkou sa tie zkrátené neužívajú, na pr: od *teba*, nie od *ta*.

2. Pozn. S predložkami mení sa *j* na *n*, ako: od *neho*, od *nej*, miesto od *jeho* od *jej* atď.

3. Pozn. Oni vztahuje sa na mužské osoby; *ony* na všetko iné.

4. Pozn. Zvratné zámeno *seba*, ktoré značí, že činnosť vztahuje sa na podmet sám, skloňuje sa takto: (1. niet) 2. *seba*, 3. *sebe*, 4. *sa*, 6. *sebe*, 7. *sebou*.

Ostatné zámená skloňujú sa nie síce všetky celkom tak ako *dobrý, -á, -é*, ale tomu podobne.

Skloňujte: *môj, náš, ten, sám, kto, ktorý*.

36. Skloňovanie čísloviek.

Základné číslovky skloňujú sa takto (s vynechaním 5. pádu): Jeden, jedna, jedno; jedného, jednej, jedného; jednému, jednej jednému; jedného (jeden), jednu, jedno; jednom, jednej, jednom; jedným, jednou jedným. — Jedni (jedny), jedných, jedným, jedných (jedny), jedných, jednými (pre všetky tri rody). Podobne skloňuje sa *všetek, -a, -o*, lenže sa dĺži aj v jedn. počte *všetkého, všetkému*.

Dvaja (dva) dve; dvoch; dvom; dvoch (dva) dve; dvoch, dvoma. Podobne skloňujú sa: obidva (oba) obidve (obe); traja, tri; štyria, štyri.

V pravopise je rozdiel medzi skloňovaním základných čísloviek. *piati* (ohlapi), *šiesti* (žiaci), *siedmi* (chlapci) atd'. a medzi množ. počtom z radových čísloviek: *piaty*, *šiesty*, *siedmy* atd'. Tamtie základné majú vo všetkých pádoch *i*, ako: *siedmi* (chlapci), *siedmich* (chlapcov), *siedmim* (chlapcom) atd'. Radové píšú sa ale; *siedmi*, *siedmych*, *siedmym* atd'. na pr. ktorí v siedmom rade stoja, alebo v siedmej stolici sedia.

Všetky ostatné skloniteľné číslovky skloňujú sa podľa *dobryj*, na pr. prvý, druhý (tretí podľa *cudzi* štvrtý atd'.; jednaký, dvojaký atd'.; dvojnásobný, trojnásobný atd'. , niekoľký, mnohý, každý atd'.

37. Časovanie sloviess.

Premiennanie slovesa príponami volá sa časovaním preto, že ide troma časami: *prítomným* na pr. robím, *minulým* na pr. robil som, *budúcim* na pr. budem robiť.

Ale každý čas vyslovujeme vo troch *osobách*, na pr. 1. robím, 2. robíš, 3. robí. To v *jednotnom počte*, a v *množnom*: 1. robíme, 2. robíte 3. robia. Práve tak i v minulom a budúcom čase sú po tri osoby v jednotnom i v množnom počte. To všetko zodpovedá trom osobám osobných zámien: ja, ty, on (ona, onó); my, vy, oni (ony). Okrem toho časujú sa slovesá ešte aj v rozličných spôsoboch, ako nasleduje.

Príklad časovania.

Oznamovací spôsob.

	Prítomný čas.	Minulý čas.	Budúci čas.
Jedn.	1. robím	robil som	budem robiť
	2. robíš	robil si	budeš robiť
	3. robí	robil	bude robiť
Množ.	1. robíme	robili sme	budeme robiť
	2. robíte	robili ste	budete robiť
	3. robia	robili	budú robiť.

Rozkazovací spôsob.

Podmieňovací spôsob.

	Prítomný čas:	Minulý čas:
Jedn.	1. —	
	2. rob	robil by som
	3. nech robí	robil by si
		robil by
Množ.	1. robme	robili by sme
	2. robte	robili by ste
	3. nech robia	robili by

Neurčitý spôsob, (ktorý neoznačuje žiadnu osobu): *robiť*. *Priechodník*: *robiac*. *Príčasie prítomného času*: *robiaci, -a, -e*. *Príčasie minulého času*: *robivši, -ia, -ie*. *Trpné príčasie minulého času*: *robený, -á, -é*. Príčastia skloňujú sa tak ako prídavné mená.

1. **P o z n.** Kde je v príponě množ. počtu *i*, *robili*, to sa vzťahuje na podmet mužských osôb, na pr.: chlapi *robili*, roľníci *orali*; pri všetkých iných podmetoch píše sa v takej slovesnej príponě *y*, ako: duby *rástly*, práčky *praly*, skaly sa *pukaly*, delá *hrmely*. Taktiež v podmienovacom spôsobe. Všade inde majú slovesá v príponách *i*, kam sa ovšem nepočítajú *y* už v koreni majúce: *myť, kryť, vyť* (o psovi), *ryťlom ryť*.

38. O príponách rozličných slovies.

Dľa *robím* časujú sa úplne tak všetky tie slovesá, ktoré majú v príponě oznamovacieho i neurčitého spôsobu *i*, ako: *sadím-sadiť, nosím-nosiť, vodím-vodiť, učím-učiť* atď.

Časujte tieto podľa *robím*.

Avšak neidú prípony všetkých slovies v časovaní úplne podľa prípon časovania *robím-robiť*, lebo máme aj *ím-eti*, ako *myslím-mysleť*; *ím-ati*, ako *držím-držať*; a zas máme aj *ám-ati*, ako *volám-volať*; *em-eti*, ako *trem-treť*; *em-ati*, ako *krešem-kresať*, a ešte veľmi mnohé iné prípony, ktoré ale v časovaní ľahko najdete, pri čom spozorujete, že je najväčšia premena len v samohláskach. Na príklad:

Prítomný čas oznamovacieho spôsobu.

Jedn. p.	1. <i>m</i>	mám	vládnem	umiem	robím	čítam	kupujem.
	2. <i>š</i>	máš	vládneš	umieš	robiš	čítaš	kupuješ.
	3. —	má	vládne	umie	robí	číta	kupuje.
množ. p.	1. <i>me</i>	máme	vládneme	umieme	robíme	čítame	kupujeme.
	2. <i>te</i>	máte	vládnete	umiete	robíte	čítate	kupujete.
	3. —	majú	vládnú	umejú	robia	čítajú	kupujú.

Neurčitý spôsob a podľa neho utvorený minulý čas.

Neurčitý: *ť* *mať* vládnut *umet* *robiť* *čítať* *kupovať*.

Minulý: *l* *mal* vládnul *umel* *robil* *čítal* *kupoval*.

Časujte úplne všetky tieto slovesá, hľadiac na časovanie *robím* v čísle 37.

39. Pomocné sloveso *som-byť*, ako to už zčiasťky z príkladu časovania *robím-robiť* vidno, časuje sa takto:

Oznamovací spôsob.

Prítomný čas: som, si, je; sme, ste, sú.

Minulý čas: bol -a -o som, bol -a -o si, bol -a -o,
boli (y) sme, boli (y) ste, boli (y).

Budúci čas: budem, budeš, bude; budeme, budete, budú.

Rozkazovací spôsob.

— buď, nech bude (nech je); buďme, buďte, nech budú
(nech sú).

Podmieňovací spôsob.

Prítomný čas: bol -a -o by som, bol -a -o by si, bol -a -o by;
boli (y) by sme, boli (y) by ste, boli (y) by.

Minulý čas: bol -a -o by som býval -a o, bol -a -o by si bý-
val -a -o, bol -a -o by býval -a -o; boli (y) by sme bý-
vali (y), boli (y) by ste bývali (y), boli (y) by bývali (y).

Priechodník prítomného času: súc.

Príčastie prítomného času: súci, -a, -e;

minulého času: byvší, -ia, -ie.

Neurčitý spôsob: byť.

40. Príklad na nedokonané a dokonané slovesá. Nedoko-
nané: chytám, chytal som, budem chytať, chytaj, chytal by
som atď. Dokonané: (prítomného času niet) chytil som, chytím,
chyt, chytil by som atď.

(V. a VI. trieda.)

IV. Pravopis.

Pravopis učí nás v písanej reči náležité písmeny písať,
menovite: z písmen v istých prípadoch rovnako znejúcich

tie pravé voliť; potrebné písmeny nevynechávať; nepotrebné nepísať. Pri tom učí nás pravopis aj slová medzi sebou a na slabiky správne predeľovať a konečne slová a vety náležitými značkami opatrit.

1. Slová oddeľujú sa prázdničkami.

1. Medzi slovami nechávajú sa prázdničky tak, ako to v knihách vidíme. Ani v najdlhšom slove nesmie sa prázdnička nechať, ale celé slovo spolu napísať, na príklad: *najnepochopiteľnejší*. A zase hoc slovo záleží i len z jednej hlásky, i to sa musí od iného slova oddeliť, na príklad: *Adam a Eva*. Malý *i* veľký. Učíme sa *o* prírode. Boli sme *u* vás. Príď *k* nám. Ostaň *s* Bohom! Nebude *z* toho nič. Bol *v* kostole.

Tu máme slová jednohláskové, a síce: spojky *a*, *i*; predložky *o*, *u*; aj *k*, *s*, *z*, *v*, sú predložky, zkrátené z *ku*, *so*, *zo*, *vo*.

2 Avšak predložky len vtedy oddelené píšú sa, keď sú predložené niektorému pádu skloňovania, na príklad: *s* tebou, *so* mnou, *z* kostola, *zo* školy, *v* dome, *vo* škole, *u* brata *o* Bohu, *do* mesta, *od* matky, *pred* domom atď.

Jestliže ale také predložky sú predponami s nimi složených slov, píšú sa neoddeleno, ako: *spojiť*, *sostaviť*, *zbúriť*, *zovnútorň*, *vstúpiť*, *vovliecť*, *uviesť*, *opísať*, *doviesť*, *odpovedať*, *predložiť* atď., taktiež v iných takých složených slovách, ako spojka, *skúška*, *vstupne*, *opis*, *odpoveď* (nie *od povedť*) atď.

Prvé cvičenie (ako sa predložka oddeľuje, ale tak znejúca predpona sa neoddeľuje.)

U pokojných ľudí sa to všetko upokojí. Z múdrosti jedného zmudrejú aj iní. Bezbožný je bez Boha. Doplatil do pokladnice. Za humnom je záhumnie. Pod ojom je podojma. Prízemie je pri zemi. S tebou som sa shováral.

3. Aj iné, zo dvoch, troch slov složené slová píšú sa spolu, ako: dlhohý, belohlavý, dobropovestný, dobrosrdečný, čiernobiely, černohlávk, dvojsmyslný, trojfarevný, dvojejtihodný,

vysokourodzený, všadeprítomný, takrečený, naničhodný, akýkoľvek; nocľah, okamich, drevoštep, ránostajček a iné.

2. 0 delení slov na slabiky.

4. Slabika v písme nesmie sa pretrhnúť, hocby z mnohých hlások záležala, ako: *pstruh*, *pštros*, *strach*. Keď ale musíme slovo pretrhnúť na konci riadka, tedy ho delíme na slabiky takto:

a) Kde je len jedna spoluhláska medzi dvoma samohláskami, (alebo medzi samohláskou a dvojhláskou a naopak), pridá sa tá spoluhláska k nasledujúcej slabike, ako: ho-lub, sto-do-la, lo-jo-vý; bie-da, žia-ra, ve-die, že-nie atď.

b) Kde je viac spoluhlások spolu tam ich pridáme nasledujúcej slabike, ako: lá-ska, hli-sta, hnie-zdo, se-stra, ja-čmeň, ačpráve nie je zle aj lás-ka hlís-ta, hniez-do, ses-tra, jačmeň. Len kde by to inak ťažko sa vyslovilo, musíme prideliť jednu spoluhlásku jednej, druhú druhej slabike, ako: voľ-ba, bar-va, har-fa kon-va, bul-va, Kul-pfn, plav-ba, priad-ka, diaľ-ka.

c) Avšak musíme pri delení slov na slabiky pozorovať aj na to; z čoho sú složené, a tak delíme na pr.: roz-um (umet) u-mret (mret), po-msta (mstif sa), u-rčiť (rečiť, reč), u-jma (jať, po-jať), do-tnúť sa (týkať sa), pre-čkať (čakať), zá-rmutok (rmútiť), nad-užiť, ale na-dehnúť (dýchať) pod-ujat, ale po-dojit, po-znať, ráz-vora.

Jestli sa prípona začína spoluhláskou, tedy delíme slovo pred príponou, na pr.: plat-ný, zvlášť-ny, krás-ny, radost-ný, svoj-ský, hor-ský, hor-stvo, škol-stvo, slad-ší, tvrd-ší, trúb-ka, hrud-ka, pís-mo, bel-mo, súk-no, vlák-no, zábav-ník, mrkev-ník atď. Že sú to prípony, poznáme z toho, že také majú aj iné slová, ako to z príkladov vidno.

3. 0 krátkych a dlhých slabikách.

5. Krátke slabiky sú tie, v ktorých je krátka samohláska, (a, e, i, y, o, u,) alebo krátka polysamohláska (l, r). Dlhé slabiky sú

tie, v ktorých je dlhá samohláska (*á, é, í, ý, ó, ú*), alebo dvojhláska (*ia, ie, iu, ô*) alebo aj dlhá polsamohláska (*l, r*). Príklady: *prach-prášiť, zisk-získať, myť-umývať, puk-púček; žaba-žiab, žena-žien, voda-vôd, zrno-zrn, vlk-vlček.*

6. Miesto vyslovovaného *je* píše sa *é* v tých prídavných menách, ktoré sa skloňajú podľa *dobrý*, ako: *dobré, dobrého, dobrému; zdravé, zdravého, zdravému.* Taktiež tam v strednom rode miesto vyslovovaného *ô* (*dobrô*) píše sa *é*: *dobré, zdravé (dieťa).*

7. Posledné slabiky, ktoré by podľa vzorcov skloňovania a časovania mali byť dlhé, kráta sa, ak je pred nimi dlhá slabika, ako: *vážek, slúžek, sviečok; vážkam, slúžkam, sviečkam* atď. *diela, dielam, dielach; biely, biela, biele, bieleho, bielemu, bielych, bielym, bielymi; plávam, plávaš, pláva; blúdím, blúdiš, blúdi* atď.

Druhé cvičenie (krátke a dlhé samohlásky).

Dráha (hradská cesta) je drahá. Hlásny hlási. Zvon je hlasný. Zvučné hlasy. Vrana kŕmi svoje vrána. On si s ním tyká. Všetechný sa všetkého týka. Dievča začalo plakať, že si muselo ísť šaty plákať.

Para ženie železnicu. Klára v noci šije, vo dne pára. Rád ješ zemiaky: vykop jeden rad. Múdrych sa rad'; dľa nich sa riad'. Ja mám rád pekny riad. Už za rána jablká ráňa; to je otcovi rana. Pálenčený sud priviedol ho pred súd. Suka má štence. Katka niti súka.

4. O tvrdých spoluhláskach *d, l, n, t* a mäkkých *d', l', ň, t'*.

8. *d, l, n, t* stanú sa mäkkými nielen vtedy, keď ich označíme mäkčeňom takto: *d', l', ň, t'*, ale i vtedy sa mäkko vyslovujú, keď stoja pred *e*,*) ako: *nedela, uhádnete, zatemnene*, tak že už netreba mäkčeňa *ňedela* atď.

*) Vyjmúc niektoré prípady, kde sa *de, le, ne, te* číta tvrdo, ako v prídavných na pr.: *peknej, tvrdej, svätej; matkinej, matkine; hoden, vinen*; v zámenách: *ten, tento, tej, tejto, onen, oneho onemu, onej*; v číslovkách: *jeden, jedneho, jednemu, jednej, žiaden, žiadneho, žiadnemu, žiadnej*; *piateho, piatemu, piatej, piate, šiesteho* atď.; v spojkách a príslovkách: *tedy, vtedy, teprv, temer, teraz* atď.

Tretie cvičenie (*de, le, ne, te*).

Vezmite a jedzte! Hladajte a najdete. Nespíte, už je deň! Pustte nás, pustte, aspoň pred čeluste! Všetko zkúste, a čo je dobrého, toho sa držte. V pravde nestojíte, pomste neujdete! Neviete, kde padnete.

9. Ale *d, l, n, t* aj pred *i* (*ia, ie, iu*) mäkko sa čítajú,*) tak, že tam netreba mäkčeňa; kdežto pred *y* (psilonom) čítajú sa tvrdo. Mäkko: *div, radíť, nič, niť, márníť, úctivý, mútiť; dialny, nie, niekdy, učeniu*. Tvrdo: *dym, dyňa, dych, dýchať, mladý, malý, silný, svätý*.

Čítajte: slániny, dediny, vinný vinník, letitý.

Ohľadom na *li* a *ly* zapamätajte si, že sa mäkké *li* píše v základoch slov: líce, líčiť, ligotať sa, líhať, lichý, lichotiť, (úlisný), lichva, limba, lipa, lipeň, lipnúť, Liptov, lisnúť sa, list, lišaj, líška, lízať; blízky, blízna, clivý, flinta, hlina, hlísta, hliva, hliveť, chlpať, klin, slina, slivka, slíže, šlichta.

Tvrde *ly* píše sa v základoch týchto slov: lygo (lyko), lyhať (luhať, lhať), lysý (plešivý), lyžica; blýskať sa, klyštýr, mlyn, oplývať, plyn, plytký, plývať, slyšať, vplývať.**)

Štvrté cvičenie (*di, li, ni, ti; dy, ly, ny, ty*.)

Ja ti dám jablko a ty mne hrušku. Učením staneš sa učeným. Deň svätý sa sviť. Matka dáva šaty; deti si šatí. Máme tri zvony; na všetkých sa zvoní. Dom sa bieli, aby bol biely. Smutne hladí, lebo mrie hladý. Pilne stromy sadi; už má dva sady. Kone vodí do vody. Padnul do biedy; veľmi biedi. Ruky, nohy sú údy. Slanina sa údi. Hrdý sa hrdí. Nevie si dať rady; kto mu poradí? Pozor na hady! Hadí jed je hrozný, Čistí ho, aby bol čistý.

*) Vyjmúc cudzie slová, kde sa *di, li, ni, ti* číta tvrdo, ako: *díplóm, díraktor, diktovať, diván, liter, titul, Martín, Níl* a iné. Taktiež prípony prídavných v množnom počte na *di, li, ni, ti* čítajú sa tvrdo, ako: *mladí, malí, verní, svätí* (ľudia, kdežto v jedn. počte: *mladý, malý, verný, svätý* človek). Taktiež výnimečne číta sa tvrdo: *matkíni, sestriční* (priatelia a v zámenách: *tí* (žiaci), *tie* žiačky).

***) Tiež tak píše sa všetky iné slová, ktoré sú toho istého pôvodu. Píše sa tedy *li* na pr. nielen *blízky*, ale i *blížny, blíženci, približiť* nielen *slivka* ale i *slivovník, slivovica*. A zas píše sa *ly* nielen *mlyn*, ale aj *mlynár, mlynica, mlynársky*. A tak sa to zachováva podobne aj pri iných slovách, ktoré sú jedného pôvodu.

Piate cvičenie (*d, l, n, t; đ, l, ň, t'*)

Dlhý rad domov. Dlho sa nerad! Pre starý sud s ním sa nasúd!
Mäso v kochu úd. Ruka je úd. Tu je brod; tadiaľ s koňmi prebrod'.
Med je sladký mok. Med' je červený kov.

Lavica je na sedenie. Lavica je lavá ruka. Uhol môže byť pravý,
ostrý a tupý (uhľý). Uhoľ je čierny (uhle). On bol tam a podstúpil bôľ.
Podeľ to, aby bol rovný podiel. Zapáľ sviecu. Zápal je horlivosť. (Roz-
kazovací spôsob má *l*.)

Kmíň je rasca. Kmíň je zlodej. Nečín žiaden nečin. Vypij to do dna
Pohli sme sa z domu do dňa (na svitaní). On nemá sln; ty to posliň,
Zvonec nenie zvon. Nože zazvoň! Čo si sľúbil, to splň! Spln je plný
mesiac

Dobre zkrúť; tam je zákrut. Čistá zem je prst. Na ruke je prst. Cít,
ak máš cit. Papier si musíš sošiť, tak budeš mať sošit (sošitok). Ležal
ako klát, a ešte ho chceš zaklať. Pilne mláť, lebo aký mlat, taký plat;
a keď dostaneš plat,tedy aj ty plat! Máme svoj byt; najlepšie je
doma byť.

5. Kde sa píše *i*, kde *y* (pípsilon).

Kde sa píše *i* a *y* ohľadom na spoluhlásky *d, l, n, t*,
o tom sme sa už v 4. poučili.

10. Druhé pravidlo je, že sa za všetkými *mäkkými* spolu-
hláskami píše *i*, za *tvrdými y*, za *strednými* v istých pripa-
doch *i*, v iných *y*.

Mäkké spoluhlásky sú: *č, đ, dž, l, ň, š, t, ž*,tedy všetky
s mäkčeňom, a okrem tých *c, dz, j*.

Tvrde spoluhlásky sú: *d, l, n, t, g, h, ch, k*.

Stredné spoluhlásky sú: *b, f, m, p, r, s, v, z*.

Priklady okrem *d, l, n, t*:

Na mäkké spoluhlásky s *i*: *čin, čistý; šija, široký, šibať;*
žila, život; cibula, cítif, telací; cudzi, prichodzí; prijímať.)*

Na tvrdé spoluhlásky s *y*: *hybať, hydina; chyba, chýr;*
*kyj, kypeľ, kyslý, rakyta, slúžebkyňa.**)*

*) Len v cudzích slovách píše sa *y* aj za *c*, ako: *cymbal, cyprus, Cyrill*.

**) Výnimky, kde *i* za tvrdými píše sa *i* sú: v prídavných priso-
jovacích, ako: *Olgin, mladuchin, matkin, Evkin*; v množnom prvom
páde prídavných, keď sa vzťahuje na mužské osoby, ako: *drahí* (pria-
telia), *hluchí* (ľudia), *velkí* (páni); taktiež v zámenách a číslovkách:
akí, takí, kolki, toľkí (pomocníci); v niektorých cudzích slovách, ako:
Gibraltar, Himalája, história, Čína, kilogramm a iné.

Na stredné spoluhlásky s *i*: *vína, síla, minút, zima.*

Na stredné spoluhlásky s *y*: *bývať, mydlo, pýcha, syr.*

Šieste cvičenie (za mäkkými *i*, za tvrdými *y*).

Hynie pre mrzké svoje činy. Čím šije krajčír? Či bol tu čipkár? Nenahýňaj sa do kypy! Vo vode chytajú číky. Chytré pod do chyže! Cigán chodí po ulici. Číslo 5. Čítik spieva. Čítaj! Kých sa mu. Z hrnca vykypelo. Čižmár má sídlo. Plameň ožihá. Pekné je žito v žirnej zemi. Na kyslej zinčici žijú valasi. Mukyňa a lohyňa rastú v hore. Čo je Turkyňa a Rekyňa? Čistá kuchyňa.

11. Za strednými spoluhláskami píše sa *i* v základoch týchto slov: bič, -bič (zabiť atď., ale dobrým byť, bývať), cvičiť, cvikla, dvíhať, grib (hríb), hriva, hvízdať, chvíľa, kmín (rasca), kmfň (zlodej), kričať, krivý, kríž, kvičať, kvitnúť, mihať, míľa, milý, minút, misa, miznúť, obilie, opica, píchať, píla, piroh, písať, písať (na píšťeli, ale upýskať = zababriť), piť, pri, Rím, ríša, sidliť, sihoť, síla, sipieť, sirka, sirota, sito, Sitno, sivý, smida, spiknúť sa, striga, strihať, sviňa, svitať, škridla, škripeť, šmihať, šmikeň, špik, špilka, špina, špináť, švihať, švitoriť, vidieť, vidly, vidlička, víchor, vinš, víno, vinúť sa, visieť, višňa, viť (veniec, ale o vlkovi: vyť), vítať, víno, vinúť, zima, zívajú (ústami, ale nazývajú); žmikať.

12. Za strednými spoluhláskami píše sa *y* v základoch týchto slov: by, aby, hýk, byla, bylina, bystrý, Bystrica, byť (na pr. poslušným), byvol, bryndza, jazyk, hmyz, hrýzť, kobyľa, kopyto, koryto, kryť, Myjava, mýliť, mysleť, myš, myť, mýto, obyčaj, pyšný, pysk, pýtať, pytel, rys, rysavý, rozrývať, ryža (rýzkaša), sýkorka, syn, sypať, syr, sysel, sýtiť, strýc, šmýkať, trýzniť, vydra, výheň, výskať, vysoký, vyť (vlk, pes zavýja), zvyk, žvýkať.*

13. Ohľadom na prípony, ktorými sa slová tvoria, zapamätáme si, že sa píše *i* vo všetkých takých príponách, aké tu za príklad uvedieme: *lavica*, (Bystrica), *bystrický*, *hasič*, (hasičský), *voziček*, *mamička*, *maličký*, *slovičko*, *ustavičný*, *pravidlo*, *párik*, *vozik*, *bábika*, *zdvorilý*, *matkin*, -a, -o, *komín*, *bylina*, *pastvisko*, *basista*, *barvistý*, *celistvý*, *Mariška*, *Husita*, *mäsitý*, *mrazivý*, *rezivo*, *podobizen*.

(Ostatné pravidlá písania *i* a *y* za strednými spoluhláskami vysvitajú zo vzorcov skloňovania a časovania.)

* Tiež tak píše sa všetky iné slová, ktoré sú toho istého pôvodu. Píše sa teda *i* na pr. nielen píla, ale aj píliť, rozpíľovať, opíľky; píše sa *y* nielen myť, ale aj umývať, mydlo, pomýje. A tak aj pri druhých slovách.

Siedme cvičenie (na *i* a *y* za strednými spoluhláskami).

Kto sa chce biť, musí tam byť. Psi zavýjajú. Dieťa nemluvína povi-
jajú. Dobili zdochynajúceho medveda. Dobyl (nadobudnul) si veľkej slávy;
nech ho tam Boh oslávi. Pre tvoje chyby mnoho ti chýbá. Žabí hlas
nemie spev - zaby kfkajú. Huby sú chutné. Svevolník všetko hubí. Fúka
do tráby a tak trúbi. Kuchárka varí droby a kapustu drobí. Kto nemá
hanby, ten sa nehanbí. Hlásnik hlási; čuj jeho hlasy! Márnik veľa troví,
robí veľké trovy. Lenivec čas marí; nepomyslí, že príde na máry. Kto
ide do rosy, ten sa zarosí. Má tri vozy; na všetkých vozí. Čizmár čižmy
pilne hotoví, aby bol do jarmaku hotový. Pes má pysk. Železnica robí
pisk (pískot). Matka milá dietatko umyla. Pýcha rada pícha. Len divý
človek sa tomu diví. Dovezli drevo z hory, ktoré dobre horí. Ja som
zdravý; vy či ste zdraví?

6. Kde sa nepíše tak, ako to znie.

14. Znie *p*, ale sa píše *b*: chlieb; znie *t*, ale sa píše *d*:
hádk a tak aj mnohé iné spoluhlásky v istých prípadoch
inak znejú a inak sa píšu.

Keď chceme vyzvedieť, ktorú z takých pribuzných spolu-
hlások napísať máme,tedy premieňajme to alebo takého pô-
vodu slovo, kým sa neukáže tá pravá spoluhláska, na príklad
nehovoríme chlepa, ale chleba, tedy budeme písať chlieb; ne-
hovoríme hátať, ale hádať, tedy píš-ne hádk a.

Iné príklady (prvá spoluhláska značí, ako sa má písať;
druhá, ako znie):

b — p: spôsob — spôsobu, dub — duby, holúbky — holúbok
avšak lap — lapíť.

dz — c: odiedzka — odedza, hrádzka — hrádz a, Palúdzka —
Paludza; avšak pomoc — pomoci.

dž — č: hádž — hádžem, sádz — sádzem; avšak plač — plačem.
d — t: úd — údy, kriedka — krieda, zahrádka — zahrada;
avšak krátky — kráťť.

g — k:*) modzog — modzgy, vrzg — vrzgy; avšak tík — tíka.

h — ch: Bôh — Boha, ošoh — osohu, obsah — obsahu, výťah
— výťahu, krehký — krehučký, krčah — krčaha, pluh —
pluha, prah — prahu (vo dverach); avšak prach — prachu
(ktorý sa práši).

*) Niekdy práve naopak: znie *g* a má sa písať *k*, ako: kde, nikde
k Bohu, ku kostolu, nikdy, krajciar.

h — k: dlhší — dlhý, ľahký, ľahší — ľabučky, drahší — drahý, tuhší — tuhý; avšak mäksí — mäkký.

ch — k*): suchší — suchý, schnem — usychá (nie suksí, sknem), nechcem nie nekcem.

v — f: nepíš fčela, fťák, fčera, ale: včela, vták, včera.

z — s: voz — vozit, nasledovne aj viesť (ale viesť dakoho za ruku), svázky — svázok, kízka — kízat, nížky — nížucky, otázka — otázat sa; bez, cez, prez, roz, lebo: bezo mňa, cezo mňa, rozoznat.

s — z: prosba — prosit, kosba — kosit, sme — som, si.

ž — š: stužka — stúžiť, slúžka — slúžiť, vážky — vážit, nôž — noža, kožka — koža, Jožko — Jožo; avšak prška — pršat, zkúška — zkúšať.

15. Avšak v mnohých prípadoch potrebné je vedieť, ktorá spoluhláska do ktorej prechodí a podľa toho má sa písať:

z prechodí do **ž**: obraz obraza — obráztek, razit — porážka, motúz, motúza — motúžtek.

h prechodí do **ž**: krčah, krčaha — krčiaztek; roh, roha — rožtek; Váh — považský.

s prechodí do **š**: kus — kuštek, nos — noštek, hlas — ohlášky.

ch prechodí do **š**: vrch — vrštek, kožuch — kožuštek, blach — bliaska, mních — mníška, mníšsky.

16 Často aj dve spoluhlásky znejú ako jedna. V mnohých prípadoch poučí nás pôvod slova, ako máme písať, na príklad: mladý — mladší (nie mlačí), tvrdý — tvrdsí, sladký — sladší, hrdý — hrdší atď.; krátky — kratší, hasič — hasičský (nie hasický), hovädo — hovädský, Prievidza — prievidzský, Lehota — lehotský, ríša — ríšsky, muž — mužský.**)

Píšme: väčší, väčšina, väčšmi, väčšif, vyšší, nižší, bližší, užší.

17. Nevynechávajme tu vyznačené spoluhlásky v slovách: bratček, otcim, kapustný, masný, mestský, rozsúdiť, rozštiepiť, srdce, streda, svedčiť, svedčný, svrab, všetek (nie šetek).

Píšme: jedenásť, dvanásť atď., ale dvadsať (dva desať), tridsať, štyridsať, päťdesiat, šesťdesiat atď.

(O predložkách a predponách s (so), z (zo) vidz 7.)

*) A zas **k** znie ako **ch**: kto, ktorý.

***) Len ktoré pochádzajú z **c** a **k**, píšu sa **ky**, **ky** ako: Nemecký, Bystrica — bystrický, pri čom **k** zmení sa na **c**, ako: Kostelník — kostolnícky, roľník — roľnícky.

Osme cvičenie (rôzne, ale rovnako znejúce spoluhlásky).

Srb hovorí po srbsky. Srp je kosák. Drob je zažívaci úst-*o*j. Drop (túzok) je vták. Sám si netrúb, že si trúp. Prúd vody sa prúdi. Prút vrbový je hybký. Trúd je práchno. Trút je včelí samec. Vred je boľavý. Mäso musí dlho vref. Každú vec na jej miesto klad. Voly sa zvykli rohami klat. Utri si z čela pot. Daj slamu pod svine. Po ceste je prach. Vo dverach je prah. Vrch je strmý. Slúži tam na druhý vrh. Stojatá voda je krúh. Kruch ľadu pláva. Kus chleba je okruch. Pach je zápach, keď dačo páchne. Pah je došindla vypahovaný žliebok.

7. Kde sa píše predložky a kde predpony s (so), z (zò).

18. Predložka s (so) píše sa na otázku *s kým?* *s čím?* na pr.: s tebou, so mnou, s Bohom, s chlebom, so strýkom, so všetkými.

Avšak s (so) píše sa aj na otázku *s koho?* *s čoho?*, jestliže značí pohyb shora nadol, alebo s povrchu preč, ako: vták odletel *so* stromu, *s* veže. Sotri prach *so* stola.

V iných prípadoch na otázku *z koho?* *z čoho?* píše sa z (zo) na pr.: *Zo* stromu budú dosky. Vyšli *z* kostola. *Z* teba máme radosť.

19. Nerozlučná predpona s (so) píše sa na označenie spolenia, na pr.: sbierať, spojiť, spojka, sviazať, sväzok, síst sa (spolu), posbíjať atď. Taktiež na označenie pohybu shora nadol a na stranu, ako: spadnúť (s koňa), sotrieť, soškrabať, schodiť (dolu).

20. Nerozlučná predpona z (zo) píše sa temer vo všetkých iných prípadoch, ako: zbiť (ubiť), zniezť (preniesť), zkusiť, zničiť, zmúdreť, zchudobneť. Zvolať značí vykríknuť, ale svolať = spolu svolať; zvolit značí vyvolať, ale svolit = privolať; zpráva značí na známosť danie, ale správa = riaditeľstvo.

8. Kde sa píše dvojhlásky, kde podobne znejúce spoluhlásky.

21. Dvojhlásky *ia*, *ie*, *iu* nikdy nezačínajú slabiku, ale *j*, ako: *ja*-ma, *bo-ju-ie*, *ju*-nák. Za spoluhláskou v slabike príde ale dvojhláska, ako: *via*-zať, *po-sbie*-rať, *u-me-nie*, *u-me-niu*. Len zo základu slova začatočné *j* musí sa všade podržať, ako: *ja*-viť—*zja*-viť, *jas*-ný—*zjas*-niť, *je*-dno—*sje*-dno-tiť a iné.

22. *Qu* sa píše len v prípone 7 pádu, ako: *dobrou vôľou, inou cestou; mnou, tebou, sebou*. Všade inde píše sa *ov*; na pr.: *päť žiakov, volali sluhov, dom otcov, otcovsky, polovník, varovka, ovca* atď.

23. *ô* (t. j. zkrátené *uo*) píše sa v takých slovách, ktorých premena zjaví nám čisté *o*, ako: *môj-moja, moje, kôš-koša, kôň-koňa Bôh-Boha, kôstka-kosť, môžem-mohli* atď. Predložky *do, po* menia sa na *dô, pô* ako predpony: *dokázat-dôkaz, podojiť-pôdoj* atď.;

vo píše sa v takých slovách, ktoré v premienaní všade podržia toto znenie, na pr.: *tvoj-tvoja, tvoje, svoj-svoja, svoje, dvor-dvora, svor-svoru, svorník, svorný, svorka; zvon-zvona, zvonit, zvonár* a iné.

24. *au, eu, iu* sa nepíše*) ale *av, ev, iv*, na pr.: *stav, brav, kavka, zábavka, stavka, zdravší; Evka, polievka, dievka, odev, chliev; div, slivka, krivda, divší, krivší*. Tiež na pr.: miesto *dau, seđeu, vodiu, pohou, zobuu*, píšeme: *dal, sedel, vodil, pohol* (pohnul), *zobul*.

Len v cudzích slovách píše sa *au, eu*, ako: *Austrália, August, Európa, Eugen*.

9. Kde sa píše *ä*.

25. *ä* sa píše len v niektorých základoch slov po spoluhláskach *m, p, v*, a síce v slovách: *mädliť, mäkký, mäso; smäd, zmätok, pamäť, najmä, päť, päta, päť, pripäť, nazpäť, väčší, vädnúť, väzy, väzba, deväť, hovädo, svätý, rukováť*

Taktiež v slovách, ktoré sú týmto príbuzné, na pr.: *mäso-mäsiar, smäd-smädny, pamäť-pamäťat, päť-päťnásť, päta-opäťok, päť-zápäťky, väčší-väčšmi, zväčšiť, väzba-sväzok, svätý-svätiť* atď.

26. Taktiež píše sa *ä* v príponách hlavných mien, stredného rodu na *bä, pä, vä*, ako: *holúbä, chlapä, pávä*, ako aj na *mä*, ako: *semä, plemä, temä, vemä, Bremä*, inak *semeno, (plemeno)* atď.

V iných slovách nepíšme *ä*, hocby sa aj tak vyslovovalo.

*) *iu* ovšem, ale s inou výslovnosťou (vidz. v 21. umeníu.)

10. Kde sa píše tá istá písmena dvojnásobne.

27. Tá istá písmena píše sa dvojnásobne, keď jedna patrí základu slova a druhá pripone, ako : plameň-plamenný, seno-senný, puš-pušte, múť-mútte; lám-lámme, rozlom-rozlomme.

Taktiež keď jedna patrí predpone a druhá základu slova, ako : dom-prieddomie, dym-poddymník, dať-poddať sa, dať-oddať, dozorca-poddozorca, dych-oddych, zlobiť-rozzlobiť.

Konečne aj v inak složených slovách, keď jedna taká spoluhláska patrí jednej, druhá druhej súčiastke, ako : ruka-štvorruký, jediný-trojediný.

11. Kde sa píšu veľké písmeny.

28. Veľká písmena píše sa na začiatku reči; na začiatku jednoduchej vety; na začiatku súvetia, t. j. viet bližšie spolu patriacich. (Vidz II. Dodatočné o vetách 12.) (Vidz aj tu ďalej 3. Bod. 4. Dvojbod.)

Veľkou začiatočnou písmenou píšu sa všetky vlastné mená. Krstné, ako: Pavel, Anna; rodné, ako: Záborsky, Machovič; zemepisné, ako: Uhry, Rusko; Liptov, Spiš; horopisné, ako: Tatra, Kriváň; vodopisné, ako: Váh, Dunaj; miestopisné, ako: Bystrica, Dechtary. Sem patria i mená poľa, lúk, hájov, čiastok lesa; mená domov, hostincov atď.

Z úcty píšeme veľkou písmenou Bôh, Boží, Stvoriteľ, Spasiteľ a všetky na Boha sa vzťahujúce mená. Z úcty píšeme v listoch Vy, Vás, Ty, Teba atď.

12. O znáčkoch medzi slovami a vetami.

Znáčky kladú sa za slovami a vetami nato, aby písaná reč bola priehľadnejšou a tak srozumiteľnejšou.

1. Čiarka, (,) píše sa za jednotlivými slovami tej istej povahy, ako: Chováme kone, voly, kravy, ovce a svine. Za viacslovnými čiastkami *stiahnutej vety*, ako: Vodu potrebujeme na pitie, na varenie pokrmov, na umývanie tela a riadu.

Čiarkami oddeľujeme *hlavné a pobočné vety* v *stôženej vete* ako: Človek, ktorý sa učiť nechce, nebude k ničomu dobrému súci, a to ani sebe ani ľuďom.

2. *Stredníkom* (;) oddeľujú sa v *súvetí*; viacere *hlavné vety*, zvlášte jestli majú i pobočné, ako. Zima je doba, v ktorej sa príroda ku spánku uložila; jar je doba, v ktorej príroda zase k novému životu povstáva.

3. *Bod* (punkt .) sa kladie na konci *jednoduchej vety*, na pr.: Pán Boh stvoril človeka ku svojmu podobenstvu. Taktiež na konci *súvetia*, ako: Pán Boh stvoril človeka ku svojmu podobenstvu; stvoril ho nevinného, nesmrteľného a tak rozumného, aby mohol znať Stvoriteľa svojho. (To je príklad, spolu na čiarky, na stredník i na bod.) Po bode píše sa veľká písmena

S bodom 1. 2. 3. atď. značí: prvý, druhý, tretí, atď. Bez bodu 1 2 3 atď, značí len: jedno, dve, tri atď.

Bod značí aj, že je slovo v písme zkrátené, na pr.: zl. = zlatý, kr. = krajciar, cir. ev. a. v. = cirkev evanjelická augšpurského vyznania.

4. *Dvojbod* (:) píše sa tam, kde dačo pripovedaného nasleduje, na pr.: Domáce vtáky sú: kura, hus, kačica, holub. I riekol Boh: Buď svetlo! Keď za dvojbodom uvádza sa dačia reč, tedý sa tato začína veľkou písmenou.

5. *Uvodníkom* (> <) ohraničujeme uvádzanú reč iného za dvojbodom, jestli je dlhšia. Taktiež neznámejšie názvy a výrazy, ako: Hustá žinčica volá sa >urda<. O deťoch ktoré chodia vinšujúc na sviatky, hovoria, že >časitujú<.

6. *Otazník* (?) sa píše za vetou otazovacou, na pr.: Kde rastú huby? (Háj a les sú tie miesta, kde rastú huby. Tuto už netreba otazníka, lebo to nenie veta otazovacou, ale potažná.)

7. *Výkrikníkom* (!) dodávame dôrazu vetám volacím, napomínacím, rozkazovacím, prosebným, podivnenie vzbudujúcim a iným, na pr.: Drahý priateľu! Boha sa boj a prikázania jeho ostríhaj! Smiluj sa nado mnou! Toto je divná moc Božská! Taktiež za citoslovami, ako: hľa! ach! joj! fuj! atď.

8. Do *zátvorky* (...) dávame slová a vety menej dôležité, alebo i vysvetľujúce, z poriadku slohového vystupujúce, na pr.: Rys (ostrovid) je z pokolenia mačiek. Ty mi píšeš, (a to si mi už veľa ráz písal), že si nespokojný so svojim stavom.

9. *Spojníkom* (- alebo =) spájame na konci riadku pretrhnuté slovo.

V. O slohu a listinách.

1. Všeobecné poznámky o slohu.

Čo z hlavy svojej napíšeme, *složíme*, to je náš *sloh*. Dobrý sloh má byť srozumiteľný a pri tom netreba ho zbytočnosťami odporným učiť. A tak tedy:

1. Uvádzať si v pamäť to, čo si sa učil o vetách, a podľa toho predeľuj ich náležitými znakmi. (Pravopis 12).

2. Premysli si a uvažuj najskôr, o čom a čo ideš písať. Pri složenej vete pozoruj zvlášte, aby si niečo nevynechal, na pr.: »Peter, ktorý sa sľúbil prísť, a teraz nevieme, od koho to máme poslať«. Tu za slovom *prísť* chýbuje výrok v prvej hlavnej vete: *neprišiel*.

3. Nespájaj také vety spojkami, ktoré nepatria spolu, na pr.: »Učenie padá mi veľmi ľahko, *ale* susedovie Janko je veľmi chorý«.

4. Nepíš také slová a vety, ktoré by sa dali dvojako, snáď aj tak rozumieť, žeby z toho povstal zmätok a omrzlosť.

5. Neopakuj to, čomu čitateľ už z predošlého dokonale porozumieť mohol, alebo čo sa samo sebou rozumie. Len vtedy opakuj, keď je toho zvláštna potreba.

6. Vystrihaj sa aj častého jedno za druhým opakovania toho istého slova, zvlášte tej istej spojky a príslovky, na pr.: *že, aby, tedy, potom, ale*, na pr.: »Potom som mu povedal aby nešiel ta; potom mi povedal, že musí ísť; a potom mu i brat povedal, že veru nemusí«. Krajšie je to takto: »Potom som mu povedal, aby nešiel ta; ale on tvrdil, že musí ísť, ačpráve mu i brat bol riekol, že veru nemusí.« Alebo: »Brat

píše, že mu z Kubína odkazali, že oni nemôžu prísť na jarmok, lebo že majú veľa práce okolo pola. Skladne napíše sa to takto: Ako brat píše, Kubincianu mu vraj odkazali, že pre poľné práce nemôžu prísť na jarmok.

Len vtedy má sa to isté slovo opakovať, keď to ku väčšej srozumiteľnosti slúži.

7. Nezačínaj o inom, kým si o jednom nedokončil. O hlavnej veci píš na samý pred.

2. Cvičenia slohové v opisoch.

Najčastejšia listina, ktorú každý pisma znalý človek píše, je *list*. Prv nežli by ste sa do písania listov oddali, pocvičte sa v opisoch vecí vám známych.

a) Opíšte jar, leto, jaseň, zimu, a síce každú časť roku ohľadom na počasie, ohľadom na prírodu, ako vyzerá v zahrade, na poli, v hore atď. a ohľadom na práce hospodárske.

b) Opíšte remeslá, ktoré sú vám známe: z čoho (z akej látky), ktorý remeselník robí; akými nástrojmi tu robí a ktoré sú jeho výrobky, i k čomu slúžia.

c) Opíšte úžitok domácich zvierat.

d) Opíšte význam výročitých sviatkov.

e) Napíšte z hlavy biblické historie, ktoré ste sa učili.

3. O liste zvlášte.

V liste môžeme písať o tých najrozličnejších veciach. Avšak spôsob a obsah listu nezávisí len od našich okolností a našej potreby, ale aj od toho, *komu píšeme*, t. j. v akom pomere k nemu stojíme.

1. Vyšším a cudzím, ktorých listovne obyčajne o niečo prosíme (prosbopis je ale iné), máme písať prísne vyberanými slovami, úctive a krátko; veľmi vysoko postaveným aj ponížene, ale nie plazive.

2. Nižším od seba píšme srdečne, blahosklonne, v žartoch ale opatrne, aby si to na zlú stránku nevykladali.

3. Seberovným priateľom píšme dôverne, trebars i žartovne, kým sa to s vekom a okolnosťami srovnáva; avšak vždy stýdlive, nie hrubo, hlúpe a na zunovanie.

4. Vôbec máme šetriť aj súčasne položenie — snáď smútok, práce a starosti v dome, kam píšeme.

5. Buďme opatrní pri písaní listu, lebo neznáme, komu sa on niekedy do ruky dostať môže.

6. Z ohľadu na obsah sú listy: prosebné, poďakovacie, blahoprajúce, sústrastné, odporúčajúce, povolávacie, dar spre-
vádzajúce, zpravodajné, vyhovárajúce, otazovacie atď. alebo
i miešaného obsahu.

Cvičenia:

a) Pros priateľa o požičanie knižky na čítanie, pri čom vyslovíš, aký úžitok prináša čítanie kníh. Sľub knižku čisto zachovať.

b) Poďakuj sa tetke za pekný dar vianočný a blahopraj jej k No-
vému roku.

c) Vyslov niekomu sústrast nad odumretím svojho priateľa.

d) Svojho spolužiaka idúceho na remeslo do iného mesta odporuč svojmu známemu. Vyslov sa o tamtom pochvalne.

e) Povolaj na majáles svojho priateľa z druhej obce.

f) Opíš hrozné nešťastie zapríčinené požiarom, ktorý obec vašu zasiahnul.

g. Opíš výsledok tohoročnej úrody v zahradách a na poli.

4. O sporiadanosti listu mimo obsahu.

1. *Oslovenie* píše sa v liste na osobitný riadok. Také oslovenia sú na pr.: Drahomilovaní rodičia! Drahý priateľu! Od najnižšieho po najvyšší titul pre cudzích ľudí sú tieto: Pre nižších: Pane (Polomský)! Ctený Pane! Velectený — Mnoho-
vážny Pane! Pre vyšších: Blahorodý — Urodzený Pane! Pre naj-
vyšších: Vysokourodzený — Velkomožný — Osvícený Pane!
Professorovi: Vysokoučený Pane! Pre kňazstvo r. katolícké sú
tieto stupne: Velebný, Prevelebný, Dôstojný, Najdôstojnejší,
Osvícený (biskupovi). Pre kňazstvo evanjelické: Dvojícťihodný
Velebný (seniorovi), Dôstojný (biskupovi).

2. List sa končí *závierkou*, takrečeným *datumom a pod-
pisom* mena toho, kto píše. Ako oslovenia tak aj závierky
rozličným ľuďom píše sa rozlične. Na spodok listu na pravo
príde podpis mena; na ľavo »datum« t. j. mesto (obec) odkiaľ
sa píše, deň a rok písania, čo v žiadnom liste chýbať nemá,
čo sa ale, keď dôvernejším píšeme, aj na samý vrch prvej
strany na pravo napísať môže.

Záverka listu s ostatným je na príklad: Porúčajúc Ťa do
ochrany Božej, som

Tvoj

dôverný priateľ

Andrej Kalina

V Ružomberku, dňa 3. mája 1900.

Iné závierky s označením pomeru k prijímateľovi listu: Odporúčajúc sa do vzáctnej priazne Vašej som Vam s úctou oddaný sluha, (alebo: Váš úprimný ctiteľ.) Prosbu svoju ešte raz do láskavej priazne Vašej odporúčajúc, zostávam Vašej Dvojitíhodnosti s hlbokou úctou oddaný. Prajúc Vám stáleho zdravia, som Váš dôverný priateľ. Ďakujúc za všetku Vašu lásku, som Váš poslušný syn. Úfajúc sa, že ste všetci zdraví, som atď. Vynidzujúc pozdravenie od všetkých našich, som atď. Prosiac si vyridiť pozdravenie (komu), som atď. S výrazom hlbokoj úcty zostávam Vášho Blahorodia ponížený služebník. Porúčajúc sa do milej lásky Tvojej, som Tvoj dôverný priateľ. Dôfajúc, že sa obavy naše ohľadom Tvojho zdravia nepotvrdia, (že sa skoro uvidíme, že mi žiadosť moju nezazlís) som atď. Očakávajúc tázobne odpoveď (Tvoj príchod) som atď. Zostať s Bohom do šťastného videnia atď

3. *Adressa*. Cieľ adressy, ktorá sa na vonkajšiu celkovitú stranu zapečateného, alebo i len zalepeného listu zreteľne napísať má, je ten, aby list patričnému človeku bez hádania oddaným byť mohol. Adressa nič iného nemá obsahovať, ako titul, meno a stav prijímateľa listu, potom jeho bydlisko a ostatnú poštu. Ak je potrebné, pridá sa k tomu aj číslo domu, ulica, stolica, krajina. Po pošte musíme aj pokrevnému a priateľovi vždy taký titul dať, aký mu od cudzích ľudí patrí. Adressa má sa písať na obálku listu takto:

Mnohovážnemu mužovi

Jánovi Vrbovič,

mešťanovi

o. p. **Melnice**

v stolici

Hvozď

č. d. 54.

značí, kde sa má poštová marka prilepiť; o. p. značí ostatná pošta; č. d. značí číslo domu.

Iné listiny, pre život

5. O účte.

Účet (konto) je listina, v ktorej je v rubrikách priehľadne predstretá požiadavka kupca za tovar, alebo remeselníka za robotu, a ktorú listinu títo odberatelia, potažne objednávateľovia doručujú. Záleží z nápisu, z titulu, mena a bydlia toho, kto má zaplatiť; ďalej z jednotlivých položiek, kedy, aký tovar a robotu, po akej cene a zásluhy odovzdané boli. Na spodku napíše sa súčet a datum, kde a kedy sa účet napísal; pak na pravo podpis mena a stavu vydavateľa účtu. Na príklad:

Účet.

Pre Veľactného Pána Petra Jelša v Kručine.

12, jan. 1900	Od ušit. kab. s mojím futr. a iným dodat.	15 kor.	00 bab.
" "	Od ušitia dvoch kusov nohavíc	3 "	60 "
19. febr.	Od prešivania kabáta	5 "	00 "
" "	Od ušitia lajblíka s mojím dodatkom	2 "	60 "
	Spolu	26	20

V Jarabom, dňa 21. febr. 1900.

(Po vyplatení napíše tuto poistenie
S poďakovaním prijal som
Daniel Trávník.

K službám hotový
Daniel Trávník
krajský majster.

Pozn. Žiaci nech podľa remesiel svojich otcov a tých, s ktorými obznámení sú, vyhotovia účty.

6. O poistení.

Poistenie (kvietancia) je tá krátka, ale dôležitá listinka, ktorou soznávame a poistujeme, že sme niečo prijali. Obyčajne poistujeme prijatie peňazí, a z týchto zase najčastejšie prijatie platu a úrokov (interesu) od istiny (kapitálu, drieku), to jest od peňazí, ktoré nám je niekto dlžen. Poistenie berie si ten, kto zaplatil a opatruje si ho, aby v čas potreby ním dokázat mohol, že zaplatil. Znie takto:

Poistenie

Na 29, to jest dvadsaťdeväť korún, ktoré som ja do-
podpísaný od p. Tomáša Zvada ako 5% úrok od 680 korún
na rok 1899 prijal. Soznávam v Závazí, dňa 2. jan. 1900.

29 korún

Michal Horník

V poistení úroku musí tedy stáť: kto prijal (podpis mena),
koľko — od koho — na koľkú odstavku (percent, t. j. od 100
prichodiaci úrok) — od koľkej istiny (požičaného súčtu) — na
ktorý to rok — kde a kedy prijal. Počet peňažný na predku
vypisuje sa aj písmenami, aby sa nezretelnosti predišlo; na
spodku ešte raz to isté číslicami tam poistený súčet, to k vóli
priehľadnosti.

7. O úpise dlhu.

Úpis dlhu (obligátor) je tá základná, veľmi dôležitá listina,
ktorú vydáva dlžník veriteľovi, soznávajúc v nej svoju podlžnosť,
a síce: koľko a komu je dlžen; či to ako požičané alebo za
čo iné podlžné peniaze; koľký úrok (koľko od sta) zaväzuje
sa platiť; kedy sa zaväzuje dlh vyplatiť; aké zabezpečenie po-
dáva veriteľovi; a toto všetko podpisom dlžníka a dvoch svedkov
a datumom (bydlo dlžníka, deň a rok vydania úpisu) opatrené.
Na vrch príde kolok (štampel) krajinského poplatku oň tohože
úpisu.

Úpis dlhu.

Na 300 kor. to jest tristo korún, ktoré som ja
dolu podpísaný od p. Ondreja Kvápel, obyvateľa z Repkovej
požičaným spôsobom prijal. Zaväzujem sa od tejto požičky ro-
čite 6% úroku platiť a dlh, kedykoľvek by mi pánom veriteľom

vykonalý bol, avšak len po uplynutí jedného mesiaca od vydania výpovedania, primavrátiť. Pre zabezpečenie dovážam na svoje právo zálohu, aby si dlh tento na moj pozemok, ktorým je pozemok značený v pozemkovej knihe, mesta Luhy na hárku 159, s katastrálnym číslom 4—7 na moje útraty bez ďalšieho mána vyplatil a inak tabuľovať dal.

Soznávam v Lúhoch, dňa 15. febr. 1900.

Jozef Lthal, svedok.

Tomáš Vrátny,

Matej Petranský, svedok.

dlžník.

Pózn. Kolky má byť kolok na úpise dlhu, o tom púučuje podľa veľkosti dlžobného súčtu tabuľka v kalendároci (škála 2.).

Namiesto práva zálohu v pozemkovej knihe, môže dlžník dať aj hotový nejaký cenný záloh, ktorý sa tiež do úpisu p označí. Taktiež namiesto zálohu môže dať dlžník aj záručníkov, ktorí pod úpis napred túto závierku napíšu:

My dolupodpísaní záručníci za hore vyloženú dlžobu dobre ručíme, zaväzujúc sa, jestliby dlžník platiť v stave nebol alebo nechcel, sami dlžobu túto, komu patri, vyplatiť:

Adam Vinár, záručník.

Martin Hámor, záručník.

(Sem sa podpíšu ešte raz tí istí svedkovia.)

8. Vedenie príjmu a výdavku.

Peňažitý príjem je to, čo v peniazoch prijmeme za svoju prácu, za odpredané veci a za čokolvek. Výdavok je to, čo v peniazoch vydáme za živnosť, remeselníkom, do sklepu a za čokolvek. To je domové vedenie účtov, ktoré je najlepšie takto viesť:

U 29530